

Inledning

Det postmoderna samhället har varit på tapeten de senaste två-tre åren, även här i Sverige. Att rätten som ett fenomen skulle ha uppnått något slags postmodern betydelse i samhället, en irrationalitet som inte längre förmår att fungera integrerande i samhällets tjänst, har varit ett debattämne inom forskarkretsar världen över. På sätt och vis är det bra att internationella teoretiska debatter ibland når Sverige ganska sent. Vi slipper de idéer som på ett tidigt stadium faller på sin egen brist på logik, och vi kan i lugn och ro utvärdera de olika tendenser och skiftningar inom vetenskapen som har stått pall för de första anstormningarna av kritik och ifrågasättanden, och försöka förstå deras relevans för en svensk debatt om teorin och verkligheten.

European Conference on Critical Legal Studies, som avhölls i Vaucresson i april detta år (se "Aktuell information" i förra numret), erbjöd en möjlighet för svenska rättssociologer att kritiskt granska dessa 'kritiska rättsforskare' perspektiv på rätten, rättssociologin och samhällsutvecklingen. Med benäget tillstånd från författarna kan vi i detta nummer publicera två av de uppsatser som presenterades i Vaucresson, i svensk översättning. Det är dels "Rätten – en karta för felläsningar" av den portugisiska rättssociologen Boaventura de

Sousa Santos, dels A. Bancauds "Sociologen och rätten eller Fres-telsen att skända".

de Sousa Santos uppsats möttes av en spontan applåd vid ECCLS-mötet, inte minst på grund av författarens dynamiska och engagerande anförande, men främst ändå för dess innehåll. Han öppnade med att likna rätten vid en kamel för att därefter konstatera att också rättssociologin genomgått samma kamelifieringsprocess. Rättens kris förklaras historiskt, men rättssociologins problem idag är självförvållade; man har alltför mycket utgått från rättens förutsättningar och villkor vid studiet av rätten, har alltför okritiskt anammat de frågeställningar som jurister formulerat. För att frigöra rättssociologin från kamelens ökenvandrande tillvaro presenterar de Sousa Santos en analys av rätten som bygger på kartan som metafor. Efter en kort orientering om kartografins begrepp och metoder diskuterar han rätten utifrån kartografins specifika mekanismer, skalan, projektionen och symboliseringen. Rätten är en karta, och för att förstå den moderna rätten måste rättssociologen förstå de förvrängningseffekter som framkallas av de olika kartografiska metoder för representation. Genom denna förståelse kan rättssociologin dekamelifieras, och genom att forskarna kan förstå sitt forskningsobjekt kan vi så småningom nå fram till en ny, postmodern konception av rätten. Avslutningsvis skisserar de Sousa Santos grunddragen i den nya synen på rätten, där rättslig pluralism intar en central position.

Kartmetaforen är enligt artikelförfattaren en stark metafor, och efter en grundlig läsning av artikeln är man benägen att hålla med honom. de Sousa Santos' artikel är mycket stimulerande läsning.

Det andra bidraget från ECCLS har ett drastiskt annorlunda perspektiv på rättssociologernas gärningar och missgärningar. Här framträder en motbild till de Sousa Santos' förklaring av rättssociologins misslyckande. För Bancaud är det sålunda avsaknaden av ett juridiskt perspektiv som omöjliggör för sociologen att på ett fruktbart sett analysera rätten och dess yrkesutövare. Hans artikel formar sig till ett generalangrepp på sociologin i allmänhet och rättssociologin i synnerhet. Det är den franske sociologen Pierre Bourdieus exkursioner i den rättsvetenskapliga diskursens fält som fått Bancaud att göra en kritisk granskning av sociologin. Sociologin, hävdar Bancaud, vilar på en tro, nämligen tron att alla sociala fenomen kan förklaras sociologiskt. Bourdieu får exemplifiera den sanna sociologiska trosvissheten, med sin ambition att avslöja det "sanna" samhället, med målet att "återge samhällssubjekten herra-

väldet". För Bourdieu är det inte minst de professionella och akademiska juristerna som står för detta herravälde idag. Denna ansats blev uppenbart för mycket för Bancaud, som i sin artikel nagelfar Bourdieus verk och fullständigt förkastar hans forskning. Det är inte ofta rättssociologer kan få en kritisk spegel riktad mot sin egen verksamhet. Bancauds artikel erbjuder, om vi överser med några av de grövsta påhopp, en möjlighet till kritisk reflexion och rannsakan. Samtidigt måste artikeln ställas i relation till den oerhörda popularitet Bourdieu och hans sociologiska forskning åtnjuter i Frankrike idag.

I sin artikel "Vem bryr sig om portalparagrafer?" tar Ella Ödmann läsarna med in i en debatt som är vår egen och som gäller en kärnfråga inom den svenska rättssociologin: lagens möjlighet att fungera som styrmedel. De lagar som det gäller är Naturresurslagen och Plan- och bygglag, och Ödmann ifrågasätter, med utgångspunkt i dessa lagars portalparagrafer och ramlagsbestämmelser, om lagarna kan fungera som styrmedel för motstridiga uppfattningar om marknadens frihet, om kollektiva hänsyn, och om innebörden i den enskilda äganderätten. Genom tre olika exempel visar Ödmann hur skiftande utgången kan väntas bli beroende på de specifika förutsättningarna i varje enskilt ärende. Ödmann tar också upp den viktiga frågan om hur man kan tänka sig att tillämpningen av de materiella kvalitetsreglerna i planläggningen kommer att utformas. Här redovisar hon för nästan 20 års arbete om arkitekter som en yrkesgrupp. Hennes forskningsresultat är spännande, och de leder henne fram till frågan: Var finns drivkrafterna för de sociala målen i Plan- och bygglagen?

Gunther Teubner lanserade sin reflexiva rätt för fyra år sedan, just när diverse högerregeringar behövde legitimering för olika avregleringsstrategier. Detta tidsmässiga samband är onekligen intressant att fundera över; låt oss mellertid slå fast att Teubners auto-poiesis är mycket mera än en avregleringsstrategi, och att också andra författare, t ex Renate Mayntz, vid denna tid påtalade de traditionella regleringsstrategiernas kris. Teubners idéer om självreglerande system och reflexiv rätt har vunnit insteg i Sverige och övriga Norden, och Mats Börjesson tar i sitt "Inpass" upp tre nordiska rättsvetare som förespråkar reflexiv rätt, Jørgen Dalberg-Larsen, Håkan Hydén och Lars D. Eriksson. Börjesson synar dessa kejserliga skräddare och ställer frågan "Är reflexiv rätt radikal?"

Detta årets andra nummer av Tidskrift för rättssociologi kan därmed ses som fyllt med debattinlägg och ifrågasättanden. Vårt mål att

sammanföra svensk och internationell rättssociologisk debatt och på så sätt utveckla den rättssociologiska teorin i Sverige kan sålunda sägas ha uppnåtts. Vi inbjuder nu våra läsare att föra debatten vidare.